

Motiejus Valančius

PASTABOS SAU PAČIAM

Motiejus Valančius – mokinys

Atminimas mokslo Kalvarijoje

Malonu atminti senieji, nors ir nemieli, atsitikimai; todėl pažymėsiu šį atsitikimą mano jaunystėje.

1816 metų rugpjūčio 16 d. mano tėvas Mykolas nuvežė mane į Kalvariją mokytis ir paliko Žvirkalnyje pas Glazeraitę. Glazeraitė buvo senosios galdynės pana, ne puikesnė už velnią, nemaža rėksnė, tačiau neblogiausia davatka.

Mane priėmė į bendrabutį jau dvyliktą. Už kambarį, kurą ir virimą valgyti tėvas apsiėmė mokėti jai kas metai po dorelį (talar), arba po devynius auksinus (złoty), ir kasmet duoti produktais: po du pūru bulbių, po šešius gorčius miežinių kruopų, po pūrą ruginių miltų ir po du gorčiu druskos. Keptą gi duoną, sviestą ir mėsą sakės siūsiąs man pačiam, kad tie maisto dalykai nepatektų šeimininkei į jos rankas. Be to, tėvas sumokėjo vieną rublį už kurą mokyklai šildyti; ir namų gubernieriui Jonui Petrauskui už prižiūrėjimą apsiėmė kas metai mokėti irgi po vieną dorelį. Pagaliau mano reikalams – popieriui, pieštukams, rašalui, plunksnoms – kas ketvirtis turėjo duoti po du auksinu. Taip tatai gyvais pinigais turėjo per metus sumokėti keturius rublius ir šešias dešimtis kapeikų.

Man tada ėjo šešiolikti metai amžiaus. Buvau gana išlepintas ir liguistas; todėl mažas kaip vagelis, liesas kaip penėtas svirplys, lengvas kaip ligota žąsis pavasarį.

Kalvarijos mokykloje, padalytoje keturiomis klasėmis, mokytojavo tėvai damininkonai.

Kundzevičius, dar tebe klierikas, mokė kalbų: prancūzų, vokiečių ir rusų, kurių pats nė vienos nemokėjo.

Kun. Klimavičius Laurynas – lotynų kalbos pirmojoje ir antrojoje klasėje.

Onichimauskas Bogumilas, klierikas, – lotynų kalbos trečiojoje ir ketvirtojoje klasėje.

Kun. Vaitkevičius – religijos, doros mokslo ir lenkų kalbos.

Kun. Galdikauskas Ermenegildas – aritmetikos ir matematikos, arba geometrijos.

Kun. Žiūkas Jonas, prefektas, – istorijos.

Prioras buvo senis kun. Pliuškevičius.

Šitie profesoriai mane, jau gerai pasiruošusį, priėmė stačiai į antrą klasę.

Vilkėjau tada miliniu juodai dažytu surdutėliu, ištrintais kailinėliais, dėvėjau kepurę konfederatką dar iš lenkų galdynės –žydrą, tamsiai rusvai apvedžiotą. Avėjau batais, ant tėvo kurpalio siūtais, nes išaugsiąs; daug man buvo dėl jų nepatogumų, nes kilojant kojas jie smukinėjo ir trynė kulnelius kruvinai.

Gaudavau užrišti kelius, tada kojos tirpo. Vos ne vos įprašiau tėvą, kad batelius man siūdintų ant mano paties kurpalio.

Mokinių buvo 318. Visi buvome paklusnūs, papiktinimų nebūdavo jokių; mokėmės kiek tik beišgalėdami. Kalvarijoje nebuvo nei vaistinės, nei gydytojo, nei felčerio, nei perenės*; nelaimingus vaikus dažnai išberdavo; tik ėmus maudytis, bėrimas pranykdavo.

---

* Perenė – pirtis. (Red.)

Kas dieną eidavome į bažnyčią primarijos; šventadieniais primarijos, sumos, pamokslo ir mišparų klausyti. Advente kas dieną rartų ir primarijos. Išpažinties kas mėnuo. šv. Tomo Akviniečio dieną to šventojo paveikslą nešdavomės iš mokyklos į bažnyčią giedodami, procesijoje.

Profesorai turėjo teisės būti mokinių teisėjais ir budeliais. Kiekvienas profesorius buvo viešpats, neprivalęs niekam atsiskaitinėti. Nė vienas mokinys, nors kažin kaip gerai buvo išmokęs, kas užduota, negalėjo būti tikras, jog jo mokykloje nenuplaks, nes tai priderėjo ne nuo to, moki ar nemoki, bet nuo to, piktas ar nepiktas bus kunigas profesorius.

Tačiau visi profesoriai, nors tokią turėjo galią, žmoniškai elgdavosi su mumis, be kun. Klimavičiaus. Šiam pasenusiam vienuoliui bemokytojaujant bakalarauti buvo taip įsipykę, jog jis pradėjo nebepakęsti mokinių; dėl to dažnai baudė juos nieko neprasikaltus.

Vieną kartą atėjo į antrąją klasę antrą valandą, neišmiegojęs ar kiek įkaušęs, labai piktas. Mokinys Bernotavičius vertė išrašus, prasidedančius žodžiais „parentes charissimos“. Paminėjo žodį „oportet“. Tai išgirdęs, Klimavičius šuktelėjo: nemėgstu tų „portek“! Buvo tai tik ieškojimas kliaudžių, nes to žodžio negi išmesti iš lotynų kalbos. Toliau profesorius:

– Ką reiškia žodis indigeo?

To žodžio duotoje pamokoje nebuvo, Bernotavičius ir atsakė:

– Nežinau.

Profesorius:

– Klaupkis! Sekantysis: kas tai yra indigeo?

Ir šisai atsakė:

– Nežinau.

Taip išvarė į vidurį 24 „studentus“, išsitraukė iš už aulo bizūną ir pliekė pliekė be galo. Kilo klasėje šauksmas ir verksmas. Klimavičius bežudydamas priilso ir išbėgo iš klasės, nė pamokos nepažymėjęs. Klasėje buvo 86 mokiniai ir visi drebėjo, nes liūtas draskės. Aš šiuo kartu išlikau, nes nebuvau pavėjuje.

Savaitę po tos pirties praleidus, taip man atsitiko.

Buvo jau vėlybas ruduo, lapkričio 6 d. Žvarbus vasaros vakarų vėjas bepradēm pūtė su sniegu ir lietum. Aš turėjau tvirtą, drobe apsiūtą skėtį. Suskambino į pamokas po pietų; pasiėmiau tą skėtį ir išėjau. Ligi tik priėjau Anno koplyčią, išskėčiau skėtį, mane pagavo audra; knygos iš po pažasties iškrito; nusitvėriau abiem rankom už skėčio ir pakilau į orą. Skridau čia aukščiau, čia žemiau; tariaus į dangų nuskrisiąs. Švento Jono kalne pats vėjas užbloškė mane už koplyčios; pasiekęs kojomis žemę, suglaudžiau skėtį, tada vėjas jau nieko nebegalėjo padaryti.

Perskridau karčiamą, tiltą, Varduvos upę; ji rudens metu gili esti; pralėkiau oru bent 2000 žingsnių. Prasipažįstu, nusigandau, nes mirtis buvo čia pat. Todėl jėjau į Judo pabučiavimo koplyčią padėkoti Viešpačiui Dievui už tai, kad išlikau sveikas. Vos tik priklaupiau, kažkas praeidamas pro šalį koplyčią uždarė ir kablelį užkabino. Šokau prie durų, beldžiau, bet žmogaus nebebuvo. Palikau kaip paukštis narve. Tris ketvirčius valandos prastovėjau prie durų, žiūrėdamas pro plyšį tarp suvėrimo, ar kas neina. Galų gale išvydau ateinančią bobą, pradėjau belsti ir smarkiai šaukti. Išgirdo ir atidarė.

Bėgu kiek tik betesėdamas į klasę – jau būta arti galo pamokos, įeinu uždusęs. Klimavičius, išvydęs mane, šukterėjo:

– Kur buvai, valkata?

Atsakiau:

– Kunige profesoriau, netyčiomis buvau beprapuolęs...

Profesorius atsistojo ir tarė:

– Netyčiomis užsnūdai, blozne. Imkite jį!

Ir įsegė man šešis tokius skanius bizūnus, jog randus per šešias savaites nešiojau.

Po pamokų apsakiau draugams savo kelionę oru; be to, kažin kas matęs mane skrendant; tai pagarsėjo miestelyje. Tai išgirdęs, prefektas Žiūkas pasišaukė mane pas save ir liepė viską apsaityti su visais išgaliais. Apsakiau ir pridūriau:

– Ta diena dvigubai buvo man nelaiminga: nes kuo tik neištiko manęs mirtis ir už pavėlavimą į mokyklą kun. Klimavičius mane nulupo.

Prefektas atsakė:

– Ką gi padarysi, mano vaike! Atleisk seniui; rasit kitą kartą nebebus toks greitas muštis. Aš jam pakalbėsiu.

Dviem savaitėm vėliau einu iš savo bendrabučio ant Beržokalnio ir matau tris draugus mokinius antros klasės: Albiną Vitaravičių, Ignotą Klenauską ir Juozapą Ulbą, bestovint prie Viešpaties vakarienės koplyčios. Jie tuojau įsivedė mane į koplyčią ir sako:

– Pone Motiejau! Juk ir tave Klimavičius yra be reikalo sumušęs. Tariamės, kas čia padarius tironui pašalinti. Patark, ką turime daryti.

Atsakiau:

– Jūs esate vyresni, tai pirma pasisakykite savo nuomones.

Vitaravičius tarė:

– Man rodos, bene reiktų mums pasiskųsti Vilniaus universiteto rektoriui.

Klenauskas patarė pasiųsti prašymą dvarininkui Rönne (Rionė), Kalvarijos mokyklos kuratoriui.

Ulba tarė:

– Man rodos, visa klasė turi eiti į prefektą ir prašyti, kad užtartų. – Galop pridūrė: – O tu, Motiejau, kaip sprendi?

Atsakiau:

– Jei nunešime skundą į Vilnių, kur Universiteto rektorius Sniadeckis ar Lobenveinas, palaikys tai maištu; Rönnei damininkonai iškels pietus, ir tuo pasibaigs byla; jei visa klasė išeis į prefektą, taip pat gali palaikyti susibaudimu. Tai, mano nuomone, mes patys turime jam taip įkyrėti studentiškais savo šposais*, kad jis pasijustų priverstas pamesti vietą.

Visi sutiko:

– Gerai! Tik kokiais šposais?

Atsakiau:

– Kiekvienas turime ką nors prasimanyti; nors sumanymas ir nebūtų švelnus, tiek to: juk ir profesorius nėra mums švelnus.

Draugai tarė:

– Tu pirmas taip sumanei, pirmas ir iškrėsk šposą.

Sutikau. Galop prisisiekinome visa laikyti paslapyje ir parėjome namo.

Profesoriaus sėdynė mokykloje buvo apmušta juoda oda. Dviem dienom vėliau dar gerai prieš ašmą* valandą, kai tebebuvo tamsoka, nuėjau į mokyklą ir išstepiau aną sėdynę tepalu iš taukų ir suodžių, kuriuo tepdavomės sau batus. Įėjo Klimavičius čiuksėdamas, susiraukęs kaip aulis ir majestotiškai įsisėdo į krėslą. Išklause pamoką, tą dieną dargi nieko nemušė. Galop nagu užbrėžė pamoką ir išėjo. Visas balto damininkonų abito užpakalis juodas. Vaikai tačiau nieko jam nesako. Kai vienuolyne jam tai parodė, labai pyko ant studentų. Antrą kartą atėjęs buvo labai piktas, tiesa, bet apie savo abitą nieko neužsiminė.

Dviem savaitėm vėliau Vitaravičius užlipo ant mokyklos lubų, ant pat profesoriaus galvos išgrėžė skylę ir užklojo ją bjauriu sniegu. Profesorium atėjus, mokykla įšilo ir sniegas ėmė su smiltimis lašėti pirma ant koptūro, paskui ant galvos. Profesorius riktėlėjo:

---

* Šposai – pokštai. (Red.)

* Ašma – aštunta. (Red.)

– Kas čia yra?

Vyresnieji mokiniai atsakė, dargana turėjusi prinešti sniego ant lubų. Klimavičius tačiau pamatė skylę, labai supyko ir išbėgo iš klasės. Paskui prefektas tyrė, kas tai būtų padaręs, tačiau nieko nesuvokė.

Klenauskas negreit, nes vos tik gavėnioje 1817 m. iškrapštė lentelėje dvi duobeles, tik nekiaurai; įstatė dvi didokas adatas, atardė profesoriaus kėslu odą, pakišo lentelę ir vėl užtaisė. Adatų negalėjai matyti. Bet kai profesorius atsisėdo, adatos pradūrė odą ir susibėdė sėdantiems į pasturgalį. Šoko Klimavičius ir arklys, kuriam dilgių po uodega pakiša, ir riktelėjo:

– Kolaik gi, bloznai**, mane kankinsite! Vis tai daro jūsų vyresnieji. Todėl, kurie sėdi paskutiniuose suoluose, – į vidurį, klauptis!

Paklausė nabagai ir prasidėjo kapojimas. Išplakus du studentu, Ulba, jau 25 metų bernas, keliais prišliaužė prie profesoriaus, neva prašydamas, kad dovanotų, apėmė Klimavičių už abiejų kojų, suspaudė ir ūmai patraukė į save. Kunigas driokstelėjo, kaip ilgas beesas, aukštynelkas; labai susikrėtė sau nugarkaulį ir galvą. Atsikėlė ūkaudamas ir sakydamas:

– Šitie galvažudžiai užmuš mane!..

Vienas mažesnis atsiliepė:

– Muša nekaltai mušantį.

Klimavičius, parėjęs į vienuolyną, išgulėjo dvi savaiti ir daugiau į mokyklą nebeatėjo. Vienuolyno vyresnieji veikia atsikvietė į jo vietą profesorių Labašauską, Klimavičių gi, kaipo niekam nebederantį, padarė šv. Ražančiaus promotorium čia pat Kalvarijoje. Kun. Labašauskas buvo žmogus geros širdies, ir taip visoje mokykloje pasibaigė tironybė.

Klimavičius paskui buvo Vilniuje. Senatvėje atsiųstas į Raseinius išpažinties klausytoju, rodos, 1846 m. valgydamas už stalo šaltanosius paspringo, trenkė apopleksija, ir numirė. Nuo anų mokslo metų man neteko jo daugiau pamatyti.

1818 m. Kalvarijos mokykla buvo sulyginta su šešių klasių gimnazijomis. Atsiuntė naujus profesorius:

Kun. Liudviką Lapinską – iškalbos.

Kun. Augustiną Kodelskį – algebros ir trigonometrijos.

Kun. Dainininką Pisarskį – fizikos.

Kadangi mokyklos rūmė tebuvo 4 salės, penktosios ir šeštosios klasių studentai vaikščiojo mokyti į profesorių butus.

Aš pabaigiau mokslą 1821 m. Buvau šeštoje klasėje. Paskui ir mokykla buvo panaikinta.

*Motiejus Valančiauskis,
Žemaičių Vyskupas, s. r.*

T. S., 1899, nr. 11, p. 7.

[...]

Varnių miestelis

Sukilimas

Garsusis Varnių miestelis mano buvimo laiku, 1850–1864 m., buvo kiek tiek laimingas. Mano rūpesniu vidaus reikalų ministeris Jo M. Perovskis leido Varniuose įsteigti aptieką*; ją tuojau ir įsteigė Kražių

** Bloznas – nenaudėlis. (Red.)

* Aptieka – vaistinė. (Red.)

aptiekus vokietis; jo pavardės nebeatmenu. Mano rūpesniu čia apsigyveno ir daktaras Andriejauskas. Iš paštų valdžios išprašiau, kad per Varnius paštas eitų. Mano pakviestas ponas Adomas Zavadzkiš iš Vilniaus įsteigė Varniuose knygų pardavimą. Ta įstaiga vyskupijai buvo labai naudinga, nes žemaitiškos knygos į visas šalis ėjo taip gausiai, jog pramonininkas vos galėjo patenkinti žmonių reikalavimus. Į seminariją priėmiau 120 auklėtinių. Savo lėšomis sušelpiau iš senų laikų čia buvusią parapiinę mokyklą, kur mokė vaikus skaityti ir rašyti žemaitiškai, maskoliškai ir lenkiškai. Pelkėtą miestelį pradėjo labiau žvilzdu pilti, nes to reikalavo pašto kelias. Pastačiau naują vandeninį malūną savo ir viso miestelio patogumui; valdžia tebuvo man davusi vietą malūnui pastatyti. Kunigai, turėdami į mane reikalą, ir dvarininkai, būriais rinkdamies, ypač per mano vardines, duodavo miesteliui daug uždarbio. Gerai todėl jam klojos, kol neužėjo bendroji visiems nelaimė, destis maištas, prasidėjęs 1862 m. Tais metais Varniuose nebuvo nė vieno rusų kareivio; būdamas tada Vilniuje pas generalgubernatorių Nazimovą, jis buvo man palankus, prašiau, kad atsiųstų apginti pulkelį kareivių; atsiųsti pažadėjo, bet to nepadarė.

Į tuščią miestelį pirmą sykį maištininkus atvedė Simkevičius, pono Burzynskio (Bužynskio) ekonomas iš Kražių parapijos. Tas būrys iš konsistorijos kasos pasiėmė 320 rub. ir iš civilinių valdininkų paėmė parašus, kad rusų valdžiai daugiau nebetarna. Reikalaujamus parašus padėjo: konsistorijos sekretorius Karolius Vainavičius, Ignacas Kossilauskas, garbės patarėjas Antanas Narkevičius, Jablonskis, Zablockis, Gutauskis, Vainavičius jaunas ir kiti ir taip pasielgę davė žinią Kolegijai. Be to, sukilėliai pasiėmė Varnių asesoriaus Ciechanauskio popierius ir paskandino juos Varnėje. Po kelių savaitių tie patys sukilėliai vėl atėjo į Varnius ir pasiėmė iš konsistorijos kasos 1200 rub.; nuplakė mano malūnininką vokiečių Berentą už tai, kad peikė sukilėlių sumanymą ir sakė nieko gera iš to nebūsią. Varnių dešimtininkas kažkoks perkrikšta pas žydus statinėjo kareivius, ateinančius į miestelį; už tai žydai apskundė jį maištininkams – jis esąs priešingas sukilimo dalykams. Jie tad išsivedė jį už miestelio ir pakorė.

Sukilėliai patyrė kapitulos narius gavus iš valdžios pinigų namams pasitaisyti. Panoro tad juos pasigrobtį ir tretį kartą įpuolė į Varnius. Jų vadas tada buvo jaunas Bagdonavičius, kilęs nuo Šeduvos, prasiminęs „Niezujum“. Varniuose tuo laiku kaip tik buvo būrelis rusų kareivių su vadu kapitonu Boriborovu; jam patys sukilėliai davė žinią ateisį į Varnius. Boriborovas palaikė tai tuščiu grasymu ir nė nemanė apsisaugoti. Jo kareiviai vieni išėjo maudytis į ežerą, kiti į pirtį; prie kapitono bepaliko vos trejetas rusų.

Pavakary 40 sukilėlių, kuo ne visi raiti, įpuolė į miestelį Telšių keliu ir ėmė šaudytis. Jų krito 4, rusų 20. Bagdonavičius, gavęs kulipką į krūtinę, pasitraukė ir pasislėpė Kujainiuose pas ūkininką Skirmuntą.

Maištininkai būtų dėl to priveikę išsiblaškusį rusų būrį, kad ne dragūnai, kurie netikėtai atvyko Kaltinėnų keliu. Šie, aptikę miestelį mūsų, padėjo saviesiems ir išgainiojo sukilėlius. Be to, padegė miestelį. Gaisras prasidėjo nuo Leibos karčiamos patiltėje tarp seminarijos ir miestelio. Degė per visą naktį; kairioji pusė miestelio visai išdegė. Ugnis sustojo prie Rokitų daržo tvoros.

Dar prie mano daržo rusai padegė p. Kossilauskio klojimą; kibirkštys krito ir ant mano namų, bet gantais dengti jie neužsidegė. Buvo tai baisioji žydų naktis; niekas visame miestelyje nemiegojo, kulipkos visur lakiojo, mediniuose namuose buvo pavojinga būti.

Rytą paleidžiau klierikus iš seminarijos; tai buvo bene birželio mėn. 22 d. ir daviau apie tai žinią Kolegijai, o pate išvažiavau į Šiaulius. Po dviejų savaitių sugrįžau į Varnius ir neilgai trukus gavau priimti Mikalojų Muravjovą, Kauno gubernatorių; jį buvo atsiuntęs jo tėvas, Karo gubernatorius. Muravjovas pareikalavo iš manęs rašto, šaukiančio žmones, kad padėtų ginklus ir pasiduootų rusų valdžiai. Sutikau ir daviau tiek, kiek jau buvo davęs gubernijos bajorų vadas (marčelga) Daugirdas ir visi apskričių vadai (marčelgos). Dėl to provincijoje kaltino mane nepatriotiškumu. Tuo laiku tačiau kitaip pasielgti negalėjau.

1863 m. liepos mėnesyje, pasiėmęs Šiauliuose iš generolo Maidelio bilietą, nuvažiavau į Kuršą, kaipo nesukilusį. Aplankiau Bauskę, Jaunjelgavą, Dvietą, Bebrą ir Alūkštą. Čia pasivijo mane generalgubernatoriaus raštas, šaukiantis mane į Vilnių. Neturėdamas kur padėti arklių su vežimu,

parvažiavau namo; iš Varnių vykau į Vilnių. Muravjovas turėjo ciesoriaus galią; mane tą kartą sutiko maloningai. Man paprašius, paleido du suimtu kunigu. Ir vėl sugrįžau į Varnius. Rudenį antrą kartą gavau į Vilnių važiuoti. Nuvažiavęs radau dalykus atsimainiusius; prisiklausiau visokių grasymų; žadėjo man Kamčatką ir kartuves, tik mane užstojo ypatinga Dievo Apveizda ir kuo ne prieteliški* santykiai su Muravjovo sūnumi, Kauno gubernatoriumi. Grįždamas namo, peršalau ir susirgau labai skaudžia liga – inkstų uždegimu; išgydė mane garsus gydytojas Janovieckis.

Prasidėjo 1864 metai; penki karininkai per ištisus metus ieškojo, kiek ir kas varniškių yra nusidėjęs valdžiai. Šitie tardytojai konsistorijos sekretorių Karolių Vainavičių, seminarijos rektorių Juozapą Dovydaitį, Varnių kleboną Justiną Grincevičių, Pasitaisymo namų užveizdą Ambraziejų Kossarzewskį (Kosaževskį) išsiuntė į Kauno kalėjimą. Seminarijos nebeliko, nes kareiviai užėmė. Auklėtinius pasiruošusiuosius čia pat įšvenčiau, o kitus paskui, valdžiai leidus, Kaune.

Nors žydai labiau už mūsiškius nusidėdavo, nes sukilėliams visa ko už pinigų suteikdavo, tačiau valdžia jų nė kiek nelietė. Tai matydami, barzdylos pakėlė savo ragus. Varnių karčiamos savininkas Berčikas, rudas it lapės uodega, labiau už visus pasižymėjo įdavimais. Laimingas buvo, kurs laiku suskubo jam užsimokėti ir nusipirkti laisvę. To žydo piktumas siekė ir už miestelio. Parsitraukęs iš Prūsų keletą bačkelių parako, važinėjo į dvarininkus, pinigų reikalaudamas. Negavęs naktį dėjo kur norint po pastoge parako ir vedė policiją. Tuo būdu ne vienas bajoras prarado savo turtus ir laisvę.

Kai kurie Varnių žydai sukilo prieš Berčiką ir norėjo jam atkeršyti. 1864 m. liepos mėn. sekmadienį jam pačiam pakišo po stogu dvi bačkelės parako ir namus padegė. Kaip tik ugnis priėjo prie parako, tuoj iššovė ir akies mirksnyje užsidegė 30 namų. Parapijos bažnyčią apgynė. Kareiviai stovėjo „po ginklu“ ir tik veizdėjos**. Sudegė kelios dešimtys namų, konsistorija, klebonija, praloto Bytauto kurija ir mano vandeninis malūnas.

Po pirmojo gaisro, kurį buvo padarę kareiviai, Muravjovas liepė išrinkti iš dvarininkų 72 tūkstančiu; 32 tūkstančiu iš tų pinigų davė žydams namams atsistatyti; kiti paliko valdytojo kišenėje. Po antro gaisro žydai vėl prašė pinigų, bet tų jiems nebedavė. Aš savo malūną ir klebonas Každalevičius sunaikintus namus atsistatėme savo lėšomis. Tiek tai naudos iš kaimynystės su žydais.

Varnių nupuolimas

1864 m. pasklido gandų, jog visa bažnytinė hierarchija būsianti iš Varnių nukelta į Kauną. Garsas įvyko; aš, gavęs įsakymą, atsiradau Kaune lapkričio mėn. 6 d. tą patį dieną. Man atidavė visą mūrinių kunigų augustijonų namą šalia Šv. Petro bažnyčios; ją liepė laikyti katedra, tačiau jai ištaisyti, kaip pridera katedrai, nedavė jokių lėšų. Drauge su manimi į Kauną pervažiavo sufraganas Aleksandras Beresnevičius, pralotas kunigaikštis Marcijonas Giedraitis, pralotas Pranciškus Kryžanauskas, Šiluvo infulotas kanauninkas Andriejus Dabševičius ir kanauninkas Antanas Beresnevičius. Likusieji kapitulos nariai šitaip susitvarkė: pralotas arkidiakonas Benediktas Smigelskis apsigyveno savo dvare Krekenavos parapijoje, pralotas Kalikstas Kossakovskis apsigyveno savo Akmenės klebonijoje, kur 1866 m. bal. 25 d. mirė; pralotas Jurgis Bytautas nuvažiavo į Gruzdžius, kur 1868 m. balandžio 5 d. mirė; kanauninkas Otonas Praniauskis paliko Petrapilyje Žemaičių deputatu prie Kolegijos; vyskupijos kancleris Julijonas Narkevičius gyveno Šiauliuose savo klebonijoje, kur 1870 m. spalio 1 d. mirė; pralotas oficiolas Juozapas Giniotis mirė Varniuose 1864 m. gegužės 8 d. Oficiolu pakėliau sufraganą Beresnevičių, jau Kaune. Kanauninkas Dabševičius Šiluve pabaigė gyvenimą 1869 m. rugpjūčio 11 d.; konsistorijos sekretorius Vainavičius, ilgai Kauno kalėjime palaikytas, primokėjo ir buvo paleistas, bet veikia mirė: kalėjimas

---

* Prieteliški – draugiški. (Red.)

** Veizdėti – žiūrėti. (Red.)

nebuvo jam į sveikatą. Visi konsistorijos valdininkai buvo atstatyti nuo vietų. Konsistorijos sekretorium pakėliau p. Joną Prekerį, nebejauną tarną.

Augustijonų vienuolynas Kaune buvo paskirtas kapitulos nariams gyventi. Augustijonų priorą kun. Augustiną Strzedzinskį (Stšedzinskį) padariau Kauno klebonu; vienuoliams: Bartlamiejui Pūkštai, Buškevičiui, Paulauskui, Jonui Mazulevičiui ir Izidoriui Šauklinskui daviau vietas vyskupijoje.

Seniai panaikintą bernardinų vienuolyną Muravjovas liepė ištaisyti ir atiduoti seminarijai; panaikintą bernardinų vienuolyną taip pat atidavė seminaristams ir profesoriams gyventi. Seminarijos rektorium paskyriau kun. Jeronimą Račkauskį, Vabalninko kleboną, teologijos magistrą.

Bernardinų bažnytėlę liepė laikyti Kauno parapije. Vienuoles bernardines išvežiojo į Kražius, į Krakes ir į Kauno benediktines. Taip tatai įsikūrė naują lizdą Kaune. Varnių miestelis paliko tuščias kaip daržinė pavasarį. Žydai dabar gailėjos tų kunigų, kuriuos neseniai stengė pražudyti. Berčiką valdžia išsiuntė į Mogiliavą, bet po dvejų metų sugrįžo į Varnius visiškai neturtis.

Atmainos Varniuose

Vilniaus generalgubernatorius Mykolas Muravjovas, Šviesiausiam Monarchui Aleksandrui II sutinkant, perkeldamas vyskupą su kapitula ir seminarija į Kauną, pasakė, Varnių katedra turėsianti būti paparinė. Paskyrė klebonui algą ir liepė duoti paprastą žemės dalį, todėl iš vienos Varnių parapijos padariau dvi. Vieną praminiau Senąja Varnių parapija, antrą – Naująja. Žmones, gyvenančius dešinėje pusėje ežero ir Varnės upės, palikau prie Senosios parapijos; kairėje gi – prie Naujosios. Senosios parapijos klebonu pakėliau kun. Izidorių Každalevičių, Naujosios – kun. Juozapą Zaleskį.

Po Muravjovui generalgubernatoriais buvo grapas Baranovas, paskui generolas Kaufmanas; šisai pastarasis atėmė iš manęs Pasitaisymo namus Varniuose, arba Rokitų vienuolynėlį. Atgailojančius kunigus gavau nusiųsti į Raseinių, Kalvarijos ir Kretingos vienuolynus, nes šie beliko. Rokitai išvažiavo į Kęstaičius tarnauti kunigams ligoniams.

Mediniai vyskupo namai, sufragano kunigaikščio Simano Giedraičio lėšomis pastatyti, paliko man ligi galo amžiaus. Jo Mylista Ciesorius padarė man tą malonę, pristačius Muravjovui, labiausiai dėl to, kad prie jų buvau užveisęs puikų sodną. Gaila buvo tik to, kad nė kelioms dienoms neleido į Varnius nuvažiuoti.

Rokitų bažnytėlę, paliktą mano globai, pavedžiau prižiūrėti klebonui Každalevičiui. Žemę, kuri buvo prie bažnytėlės, atėmė.

Puikią mūrinę seminariją Varniuose, kitados pastatytą Žemaičių vyskupo Jono Lapatinsko lėšomis, perdirbo kareivinėmis. Aštuonerius kapitulos namus pataisė ir išpuošė karininkams gyventi. Taip pat pastatė jiems kepyklą, pirtį, kalvę, raitšulę ir visa reikalinga kareiviams. Turtingas žydas Monasevičius, „podriadčikas“, darbą pabaigė 1871 m. Veikiai ir pulkas atėjo.

Taip Varniai, kurie per kelius šimtus metų buvo Žemaičiams dvasiškijos tiekėjai, pavirto kareiviapalaikių lizdu.

Žydai pinigais, gautais iš valdžios, pasistatė sau naujus namelius.

T. S., 1900, nr. 1.

1863 m. sukilimas Telšių apskrityje

Sako, Napoleonas III, siundydamas lenkus sukilti, pasakęs: „Kame bus žmonių nerimas, ten bus Lenkija.“ Sukilimo vyresnieji šiuos žodžius palaikė šventais ir stengėsi senosios Lenkijos dalyse padaryti nerimą. Todėl ir Kauno gubernijoje visuose pavietuose nerimo, rinkosi būriais ir pripildė miškus. Telšių

apskirtyje ilgai niekas nepajudėjo. Tiesa, sukilėlių ateidavo iš Raseinių apskrities, tačiau tai negalėjo įrodyti, jog ir Telšių apskritis geidžia atamainų.

Tai regėdami, sukilimo vyresnieji įkalbėjo p. Grossui, kad surinktų žmonių ir parodytų, jog ir Telšių apskritis taip pat mano kaip ir kiti.

Taip tatai šis 1863 m. gegužės mėnesyje surinko apie 30 bernų, kaip tesėjo, apginklavo juos ir nuėjo į Sedos miestelį, kur nebuvo nė vieno ruso kareivio. Sedoje kiek galėjo surinko žydų ir žmonių, rinkoje paskelbė Lenkų manifestą, įsakė gyventojams laikyti save lenkais, ant žydų kromų įsmeigė kažkokią vėliavą ir išėjo į Platelius.

Sukilėliai iš pradžių paprastai eidavo pas kunigus, į bažnyčią, o tai dėl to, kad rusų valdžiai pradėjus juos žudyti, įpyks žmonės ir palinks dalyvauti sukilime. Taip padarė ir Grossas: apniko kleboną Stanislovą Gruzdį, vertė surinkti žmones, įlipti į sakyklą ir paskaityti Lenkų manifestą. Klebonas tačiau nesutiko; tad patys sukilėliai skambino, rinko žmones, skaitė manifestą ir viliojo jaunuomenę sukilti. Galop užkando pas kleboną ir nuėjo į Plungę.

Čia rado kleboną Raimundą Galminą lovoje, sergantį, kamendorius pasislėpė, su senais altaristais negalėjo susikalbėti: visi atsisakinėjo, būdami gilioje senatvėje, benorį ramiai numirti. Todėl sukilėliai nuėjo į dvarą, vildamies gausią ko užkasti ir pinigų kelionei. Užkando, tai tiesa; bet ar gavo pinigų, to nežinau.

Iš eilės norėjo eiti ant Rietavo, bet patyrė, jog kunigaikščiai Oginskiai sulaikė keletą rusų kareivių asmeniškai apsiginti. Nenorėdami su jais kautis, miškais nusidavė ant Tverų.

Sustoję netoli miestelio, pasiuntė savuosius priversti tos vietos kunigus, kad išeitų sutikti kariuomenės, skambindami varpais. Tie nuėjo ir bizūnais įvykdė įsakymą. Kun. Juozapas Senulevičius, dekanas ir tos vietos klebonas, kun. Juozapas Beržanskis, altarista, apsitaisę bažnytiniais rūbais, išėjo lig šventoriaus vartelių su kryžium kareivių priimti; antras senas altarista Birentas atėjo tik į zokristiją. Žmonių nebuvo, tad ir manifesto neskaitė. Paskui pavalgė pietų pas dekaną ir miškais nuėjo ant Kvėdarnos.

Už to miestelio buvo ponas Jablonovskis, sukilimo viršininkas. Grossas nukako pas aną, atidavė jam savo draugus ir pats išbėgo už sienos.

Kas gi iš to buvo?

Paleistas iš rusų kariuomenės rotmistras šv. Stanislovo ordeno III klasės kavalierius, tuo laiku tarpininkas, vedęs, turįs penketą vaikų Severinas Grossas, atlikęs garsųjį aną žygį, nuklydo į Prancūziją. Būdamas zoologijos žinovas, įstojo į zoologų draugiją. Mokslo tikslais plaukė į Geros Vilties iškišulį, bet laivui susikūlus į Afrikos krantus, nuskendo. Žemalės dvaro valdžia neatėmė, nes tas pačios buvo.

Sedos klebonas Laurynas Barkauskis, ligi tik išgirdęs miestelyje liarmą*, tuoju išvažiavo į parapiją ir besugrįžo sukilėliams išėjus. Tačiau Telšių sprauininkui Krizickui pranešus, nustojo klebonijos. Daviau jam altariją Palangoje. Iš Telšių atėjo rusai, pasiėmė sukilėlių vėliavą ir sugrąžino pirmąsį ramybę.

Platelių klebonas Stanislovas Gruzdis, kad buvo sukilėliai jį aplankę, sėdėjo Telšių kalėjime arti metų, buvo teistas, sumokėjo pačiam karo gubernatoriui Muravjovui 300 rub. ir sugrįžo į Platelius į pirmąsį vietą. Išsiliuosavimas** jam nemaža atsiėjo.

Plungės kleboną Galminą norėjo pašalinti, bet tas suskubo numirti.

Tverų klebonas Senulevičius sėdėjo Kauno kalėjime dvejus metus; be kitų išlaidžių, Muravjovui sumokėjo 400 rublių, sugrįžo į Tverus, bet prityręs vargų nelaisvėje, 1866 m. gegužės 10 d. numirė.

Kun. Beržanskis sėdėjo dvejus metus Kauno kalėjime, buvo teisiamas, sumokėjo 200 rub. ir sugrįžo namo.

Kun. Birentas, kad buvo per senas, nebuvo suimtas, sumokėjo 100 rub. ir veikia pasimirė.

---

* Liarmas – triukšmas. (Red.)

** Išsiliuosavimas – išsilaisvinimas. (Red.)

Koks buvo Grosso draugininkų likimas, nežinau, kiekvienas tačiau buvo pabaustas.

[...]

Brolija

1863 m. maištui pasibaigus, rusų valdžia nusprendė perdirbti Lietuvos kraštą rusišku. Visi laikraščiai pradēm šaukė: obrusit, obrusit!! Tuo tikslu uždraudė tų vietų gyventojams miestų gatvėse, kromuose, klubuose, teatruose ir mokyklose kalbėti lenkiškai. Nusidedančius nors kelių žodžių ištarimu baudė pinigais; tačiau į namų sritį nesikišo, tai žmonės namie galėjo kalbėtis lenkiškai, prancūziškai, lietuviškai ir vokiškai. Visas iškabas ant krautuvių pakeitė rusiškomis; pagaliau traktierių*** vardus „Lietuvių“, „Žemaičių“, „Vilniaus“, „Varšuvos“ pakeitė; juos begalėjai praminti „Kuršo“, „Mintaujos“, „Londono“ traktierius. „Grodno traktierium“ pavadinti irgi negalėjai.

Maskoliai dar panoro, kad lietuviai ir žemaičiai priimtų pravoslavų tikėjimą. Visus katalikus, tarnavusius valdžiai, išmėtė iš vietų; jei kuris jų priimdavo pravoslavų tikėjimą, tam tuojau duodavo vietą savo krašte. Verkė nelaimingi tarnautojai, su pačiomis ir vaikais paliekami be kąsnio duonos, tačiau nekeitė tikėjimo.

Tai matydamas, Juozapas Siemaška, unitų vyskupas, patapęs pravoslavų Lietuvos metropolitu, įsteigė „Broliją“. Jos tikslas buvo platinti rusų tikėjimą tarp katalikų. Kauno gubernijoje tos brolijos galva buvo Kauno archijerejus, gyvenęs Pažaislyje, vardu Aleksandras; nariai buvo: Mikalojus Muravjovas, Kauno gubernatorius, kurs man ne sykį sakydavo, jam bet kuri tikyba esanti gera; vicegubernatorius Lvovas, mitrus, bet nedoras; Jonas Šulginas, Kauno vyrų gimnazijos direktorius, dievobaimingas, bet fanatingas katalikų priešas; Mikalojus Novikovas, visų parapinių Kauno gubernijos mokyklų globėjas, taip nelabas, jog pačius rusus prikrimto ir pelnė visų neapykantą; Mikolajevas, kapitonas, taip uolus pravoslavijos platintojas, jog su kataliku nė pasikalbėti ramiai negalėjo: viena kataliko išvaizda jau jį erzino.

Kiekvienas tų brolių apsiėmė išversti nors tris katalikus kasmet; taip pat kiekvienas turėjo kas metai dėti po keletą rublių į Brolijos kasą. Tie pinigai buvo skiriami priedu tiems katalikams niekšams, kurie prekiaavo savo tikėjimu. Tačiau ir tie priedai nepatraukdavo katalikų išsižadėti savo tikėjimo.

Šitie gi broliai uždraudė Vilniaus pirkliams pardavinėti lietuviams knygas, lotyniškėmis raidėmis spausdintas, ir nusprendė antmesti jiems rusų raides. Minėtasis Novikovas valdžios lėšomis Vilniuje atspausdino rusų raidėmis: *Evangelijas ant nedėldienų, Elementorių* ir *Ūkiškąjį kalendorių*, pono Ivinskio parašytąjį. Norėdamas atspausdinti taip pat rusų raidėmis *Aukso Altorių*, kelius kartus buvo atėjęs į mane prašymu, kad leisčiau iš kalendorėlio išmesti: šv. Ignacą Lojolą, šv. Liudviką Prancūzų Karalių, šv. Juozapatą, šv. Kazimierą ir maldas už popiežių. Į tai atsakiau, ligi tik ką nors iš maldaknygės išmes – pagadins ją, o aš įsakysiu vyskupijai, kad nė vienas katalikas nedirstų įsigyti ir skaityti. Po visa to atspausdino *Aukso Altorių*, siuntinėjo į valsčiaus raštines, bet niekas jų nepirko. Tai regėdamas, daugiau nebespausdino, bet nuo to laiko nė vienos lietuviškos knygos lotyniškėmis raidėmis spausdinti nebeleido. Dargi maskoliai iš Maksvos atsiųsdavo į Vilnių daugybę paveikslų rusų šventųjų, savo kryželių ir medalikėlių. Valdžia išsiuntinėdavo juos į valsčių raštines; tačiau katalikai jų nepirkdavo, antmetamus degindavo, nes katalikų kunigai jų nešvėsdavo.

„Brostvininkai“ spaudė katalikus, bet ir Sutvertojas prispaudė stiprus apaštalus. Siemaška neilgai trukus Vilniuje mirė; Mikalojas Muravjovas Pskove ūmai nustojo gyvasties; buvusias Kauno gubernatorius Vokioje mirtį rado; šulginas Maskvoje amžių pabaigė; Novikovas, po Šulginui tapęs gimnazijos direktorium, išsiųstas į Vladimiro guberniją vėl parapinių mokyklų globėju; Lvovas, savo pačios apleistas,

---

*** Traktierius – smuklė. (Red.)

į kaktą sau šovė. Taip iki 1870 m. nebeliko jų nė vieno. Brolija, tiesa, neiširo, bet minėtųjų įpėdiniai nebebuvo tokie uolūs platinti rusų tikybą.

Visų daugiausia katalikus įerzino generalgubernatorius Kaufmanas, kankindamas kunigiją formalumais ir bausmėmis, kurioms nė galo nebuvo. Po jo parvažiavo Aleksandras Potapovas, vyras protingas, ramus ir tikybos dalykuose ne fanatikas; šisai nuosekliai nuramino Lietuvą. Ir visų mylima buvo jo žmona, labai gailėstinga visiems, be skirtumo tikėjimų. Kai ji 1870 m. cholera mirė, gailėjo visa Vilniaus ir Kauno gubernija. Pagaliau gubernatoriai visgi minkštesni buvo Kauno gubernijai kaip grynai katalikiškai; leisdavo čia pardavinėti ražančius ir škaplierius, Vilniaus gubernijoje to daryti nepaveldavo*.

Vilniaus knyginkas Adomas Zavadzkiš, turėdamas daugybę, cenzūrai pavelijant, išspausdintų lotyniškais raidėmis žemaitiškų knygų, reikalavo, kad leistų jam jas išparduoti. Ir tikrai, vidaus dalykų ministeris Timaševas 1870 m. jam tai leido. Parapijų prekybai tuojau tas knygas išpirko.

T. S., 1900, nr. 11.

Testamentinė gromata

Aš, Motiejus Valančiauskis, Dievo ir Apaštalų malone Žemaičių vyskupas, visiems katalikams pasveikinimą ir palaiminimą siunčiu.

Per kiaurą amžių savo darbuodamas apie išganymą dūšių jūsų, malonios avelės mano: jei kuriai padėjau įeiti į dangų, jei kuriai ką gera padariau, dėkavoju už tai Viešpačiui, nes ne aš, bet mylista Kristaus Jėzaus tai įsteigė. Galėjau būti vadovu jūsų, nes mane mylėję ir manęs klausė. Aš lygia dalia jums mylėjau ir to tik žiūrėjau, idant nė vienas iš jūsų neprapultų. Kartkartėmis girdėjote tad iš burnos mano, tad per knygas, ko norėjau iš jūsų. Patys žinot, jogei to tik tegeidžiau, idant padoriai gyventumėt, būtumėt laimingi, stiprūs katalikai ir pasiruošę viską kentėti už švenčiausią vierą** savo.

Pažinot visi mane, nes važinėjus nuo bažnyčios iki bažnyčios. Gražu buvo ir man jums pažinti kaipo gerus vaikus savo. Tos pažintys sujungė mumis viena meile per vienybę vieros katalikų. Eidavot pas mane dvasiškuose reikaluose jūsų, o aš priimdavau ir ką galėdamas padarydavau.

Vienoj kelionėj 1858 metuose apturėjęs įkvėpimą Dvasios Švenčiausios, idant apsakinėčiau blaivystę, pradėjau skelbti tą dorybę ir pats pirmas kelias dešimtis žmonių įrašiau Palėvenėj į knygas. Paskiau drauge su kunigėliais savo apskelbiau ją po visą vyskupystę. Jūs, kaipo priklausantys vaikai, supratot balsą mano ir būtinai pametėt arielką***. Džiaugės tuo Viešpats Dievas, džiaugės visas dangus, džiaugės Tėvas Šventasis, džiaugiaus aš ir visi išmintingi žmonės, trokštantys jūsų gero.

Matydamas tai, neprietelius dūšių jūsų – velnias vos nepatrako. Sukėlė prieš mane žydus ir visokius viršininkus. Žydai pagaliau davinėjo man didžius pinigus, bile tiktai įsakyčiau kunigams nebšaukti ant girtuoklių. Atmečiau pinigus ir tariaus jums išturėsiat visas antpultis, bet apsirikau, nes daug iš jūsų, paniekinusis valią Viešpaties, paklausė velnio ir jo draugų. Nedori žmonės išsižadėjo priesiekos blaivybės, sugrįžo į seną paprotį. Dar turėjau viltį, jogei seniems girtuokliams išmirus, jauna giminė, gerti nepratusi, nedaleis pragaišti blaivystei. Bet ir tame dalyke apsirikau, nes jaunuomenė, matydama tėvus geriant, pradėjo ragauti arielkos ir įkriti į tą patį nelaimingą paprotį. Vos nedaug dievobaimingų žmonių tebsituri blaivybės ir atmena, ką po priesieka Viešpačiui žadėjo. Meldžiu Kristaus Jėzaus, idant tą saujelę dorų žmonių išlaikytų ir padaugintų.

---

* Pavelyti – leisti. (Red.)

** Viera – tikėjimas. (Red.)

*** Arielka – degtinė. (Red.)

Žmones, prisiekusius ir nestovėjusius prie žodžio, tačiau Viešpats baisiai įgrobė. Pirmu užleido karą arba sumišimą, tas buvo tikrai koronė* Viešpaties. Paskiau per dvejus metus nedavė duonos. Badas taip buvo didis, joguei šimtai alkanų vaikščiojo, pašalpos ieškodami. Kitur motinos, neturėdamos verkiančių alkanų vaikų su kuo maitinti, juos pasmaugė ar pakorė; kitur arklius papjovusis, jų mėsa dalijosi ir valgė. Šimtai iš bado suputusių krito į karščius ir mirė. Kiti keliavo į Samarską guberniją, tardamies ten duonos rasią. Šaukė prispausti, o nedabojo to, joguei patys sutraukė ant savęs tas rykštes Dievo.

Matot iš to viso, joguei Viešpats yra kantrus, bet nemarus. Jei ir tos koronės nieko dar nemačys**, gal užleisti dar didesnę, o ta būtų atėmimas nuo jūsų vieros katalikų, nes tas pražudytų dūšias jūsų. Meldžiu dieną iš dienos Viešpaties, idant, susimylėjęs ant gerų vaikų mano, atitolintų tą baisią koronę ir tat viltį, joguei išklauskys, jei tiktai drauge su mumis patys meldamies metavositės***.

Dar prie jūsų, avelės mano, daug yra paleistuvysčių; jei norit atkreipti nuo savęs korones Viešpaties, pameskit tuos negerus darbus. Jaunuomenė tegul eina lig laiku į moterystę, kitų tegul nepiktina ir nesutraukia nelaimių ant viso krašto.

Mūsų gadynėje įviso: antpultys, rabavojimai**** ir užmušimai, pagaliau, tarp katalikų. Nenoriu tokių nė savo vaikais vadinti: neverti yra to meilaus vardo. Ne tokį mokslą jums palikau. Argi nežinot, joguei kožnas, išplėšias ar pavagiąs svetimą naudą, tol negal būti išganytas, kol nesugrąžins, ką išplėšė ar pavogė.

Važiuodamas kiaurai per vyskupystę, aplankiau visus kalinius. Su skausmu širdies savo radau: Šiauliuose, Telšiuose, Raseiniuose, Vilkmargėj, Panevėžyj, Ežerėnuose ir Kaune daugybę uždarytų per nelaimės vaikų savo. Mačiau išblyškusius ir pagelsvusius, belaukiančius laiko, kuriame išvarys juos į tolimą Cibiriją. Regėjau vežant juos ant aukštų vežimų, rišant it šunis prie dybo**** ir apskelbiant, daugiau kam girdint, ištarmę arba dekretą, jog turi būti išvaryti ant viso amžiaus į Cibiriją, idant kastų kalnuose naugius (metalus). Po tos baisios ceremonijos ir mačiau juos varomus sukaltus į kraštą, kuriame neturės nei kunigo katalikų, nei spaviednės***** , pagaliau nei valandoje smerčio, nei mišiu. Aniems numirus, neužbers jų akių su smiltelėmis nei vaikai, nei giminė, bet svetimi sargai kalinių nuneš į pakrūmę ir įkas it maitą, kad nedvoktų. Toks tai galas paleistuvių, razbaininkų***** , girtuoklių. Skaitantys tą mano raštą nenorėkite daryti to viso ant savęs, nevarykite prie ašarų seno Piemens ir Tėvo savo.

Dar keletą žodžių pratarsiu apie moterystę. Yra nemaž moterystė gerų, kuriose vyras su moterimi, taikiai gyvendamu, daro laimingus vienas antrą, vaikus ir šeimyną. Bet yra taipogi negerų, kuriose barasi vyras su moterimi. Užvis tai atsitinka tuokart, kada vyras ar abudu yra girtuokliai. Pasigėręs ar atkaklus vyras ne vien pakelia barnius, bet dabar kartais muša savo moterį. Vaikai, tai matydami, it kurapkučiai, vanagai užpuolus, verkia užpečyj pasislėpę, tačiau ne kartą ir ten gauna per sprandą.

Todėl, kiekvienas gaspadoriau, atmink, joguei moteris yra tai kūnas tavo, nes Raštas Šv. sako: „ir bus du kūne viename.“ Yra artimiausia prietelka: nepadaryk karčiomis dienų jos, ydas pakelk, nes ir tu nemažai jų turi. Matydamas supykusią, užtylėk, būk anai ištikimas, skaityk ją už sau lygią ir nieko nepradėk dirbti, su ja pirma nepašnekėjęs.

Moteris, matydama vyrą girtą, nestirveliok*, neljšk į akis, bet būk lipšni, duok jam valgyti ir paguldyk, nes jisai tuokart yra beprotis, o su bepročiu bardamos, gali gauti, ko nenorėdama. Atmink, joguei vyras yra tau artimiausis žmogus visame pasaulyje. Ką tau pamačys**, kad ir visi žmonės tave mylėtų, jei

---

* Koronė – bausmė. (Red.)

** Nemačys – nepadės. (Red.)

*** Metavotis – atgailauti. (Red.)

**** Rabavojimai – plėšimai. (Red.)

***** Dyba – stulpas, prie kurio priištąs žmogus buvo plakamas; gėdos stulpas. (Red.)

***** Spaviednė – išpažintis. (Red.)

***** Razbaininkas – plėšikas, žmogžudys. (Red.)

* Stirveliuti – priešgyniauti. (Red.)

** Pamačys – padės. (Red.)

namuose neturėsi atilsio? Jei vyras krims tave diena iš dienos? Todėl suėję į porą taip elgkitės, idant niekuomet nesusibartumėt, idant vienas antram tikrai širdies neužduotumėt, nes toks yra prigimimas žmogaus, joguei jei kas vieną, antrą ir dešimtą kartą tikrai užlies už kailio, įkyrės, to jau niekuomet nebegali širdingai mylėti.

Ne kartą skundžiasi motinos ant vaikų, sakydamos, juos esant nedorus, nepriklausančius ir tėvų nemylinčius, o neveizi to, joguei patys tokius užaugina. Tėvai taip turi elgtis namuose savo, idant vaikai neregėtų nė kokio papiktinimo. Jeigu vaikuose didesni yra griekai ne kaip jų išmintis, gimdytojų tai yra kaltybė. Nors didžiausiai mylėtumėt vaikus savo, tačiau paregėjusis pirmą kartą juos ką pavogus ar pasigėrus, ar susimušus, perliekite gerai tuojau, idant žinotų to negalint daryti.

Ką per kiaurą amžių savo jums sakiau, tai šiandieną dar jums priminsiu: turėkitės vieros katalikų, nes atstoję nuo tos, pražūsitate. Negailėkitės dėl jos išlaikymo nei turtų, nei žemės, nei pagaliau gyvybės, nes to viso verta yra garbė dangaus, kurią gali uždirbti tiktai katalikų vieroje.

Japonijoje per kelis šimtus metų katalikai, palikti be kunigų ir be bažnyčių, perbuvo katalikais lig mūsų gadynės. Ir jūs taip darykite. Kentėkite visa, ką daleis Viešpats; nerūgokite^{***} ir žinokite, joguei sulauksite gadynės, kurioje praslinks persekiojimai, ir vėl su džiaugsmu giedosite bažnyčiose žemaitiškai ir lietuviškai šventas giesmes.

Mylimos avelės mano, žinokite, joguei pasenau: ateina laikas, kuriame turiu jums pamesti, o persikelti į vietą, kokią paskirs man Viešpats. Taip skirdamos nuo jūsų, kaip sudievu pasakysiu? Visuomet žodžiai mirštančio tėvo yra užvis minėtini ir užlaikytini; dėl to tai ir aš, matydamas amžį savo baigiantis, leidžiu į jums tą gromatą^{****}, kaipo kokį testamentą, idant geriau įsidėtumėt ir atmintumėt.

Norėčiau ir numiręs būti jums naudingas ir būsiu, jei, skaitydami tą raštą, išlaikysite perspėjimus, tame padėtus.

Žinote patys, joguei būdamas vyskupu jums mylėjau ir jūs mane mylėjot: nė smertis pagaliau neveiks išgaišinti tos meilės. Ir antrame amžyj melsiuos už jums, kaipo už vaikus savo taip, kaip meldžiaus, gyvas būdamas. Melsiu taipogi Viešpatį, idant išlaikytų čielybėje^{*} vierą katalikų. Su Dievu, avelės mano! Jau nebesulauksite manęs atvažiuojant pas jūsų, nebebarstysite žolelių po kojų mano. Pasiregėsime dienoj paskutinio sūdo^{**}. Tuo tarpu griešną^{***} dūšią mano pavedu karštoms maldoms jūsų.

Palaiminimas Dievo Tėvo, Sūnaus ir Dvasios Šventos, taipogi mano griešno, tegul būna visados su jums. Amen.

Iš lenkiškosios vyskupo Motiejaus rašliavos sulasė
ir savo pastabų pridėliojo doc. J. Tumas.

Motiejus Valančius, *Pastabos pačiam sau*, Vilnius: Baltos lankos, 1996, p. 21–27, 73–81, 96–98, 208–212.

---

^{***} Rūgoti – priekaištauti, pykti. (Red.)

^{****} Gromata – laiškas. (Red.)

^{*} Čielybėje – sveiką. (Red.)

^{**} Sūdas – teismas. (Red.)

^{***} Griešna – nuodėminga. (Red.)